

Om du funderar på att anlägga en örtagård med tema eller vill skapa nya temarabatter så kommer här ett förslag på några olika växter på temat spånadsörter.

Med **spånad**, menas att spinna garn eller förbereda spinnbara material spånadsämnen eller textilfiber för spinning.

Det finns ganska många växter som genom tiderna utnyttjats för utvinning av fibrer. De flesta har inte haft någon större ekonomisk betydelse i Sverige med undantag för lin och hampa.

Hos de flesta har det varit stjälkfibrerna som utvinns, men hos jolster, mjölke, tuvull och ängsull var det de långa håren på frön respektive frukter som gav "fattigmans ull".

Från lind och en har man tagit tillvara fibrerna under barken, den så kallade basten som användes istället för snören och rep.

I modern tid har de inhemska spånadsväxternas roll minskat och istället har vi fått importerade fibrer, t.ex. bomull, kapok (*Ceiba pentandra*), jute (*Corchorus capsularis*), rami (*Boehmeria nivea*), sisalhampa (*Agave sisalana*), manillahampa (*Musa textilis*) och kokos.

I det följande beskriver jag några olika spånadsörter mycket kortfattat.

Brännässla *Urtica dioica* Hör till de allra nyttigaste och näringsrikaste växterna. Rik på A- och C-vitamin, järn, kalium, kalcium, fosfor, kisel och klorofyll. Har brännhår som förstörs vid torkning eller kokning.

Innan bomullen kom odlades nässlor som spånadsväxt. De långa stjälkarna bereddes på samma sätt som lin. Fibrerna är finare än linets och vävnaderna som framställdes blev tunna och mer lyxbetonade. Tyget kallades "nättelduk". Ordet nättelduk kommer av det gamla fornsvenska ordet "nättla" som innebar att man tvinnade fiskenät av nässlans fibrer. Man gjorde även rep och segel som lär ha varit mycket hållbara.

Lin *Linum usitatissimum*. Tillhör världens äldsta kulturväxter. I Egypten har det odlats åtminstone sedan 5.000 år före Kristus. I Norden sedan järnåldern. Lin är både en läkeväxt och en spånadsväxt. Linfrövälling används som magmedicin. Lin odlas i två former, dels spånadslin, dels oljelin. När det gäller spånadslinet är det de långa starka fibrerna i stjälken som används till att göra linnetyg av. Linfibern är mycket stark även när den är blöt. Innan det fanns nylon gjorde man fiskenät och fiskelinor av lin.

Randgräs *Phalaris arundinacea*. Flerårig växt som man förr använde till inslag i vävar eller till randning. Det är en odlad variant av rörflen med sega, långa tågor.

Hampa *Cannabis sativa*. Hampa är en ettårig ört som i gynsamma lägen kan bli upp till två meter hög. Var tidigare en viktig kulturväxt som odlades både för de fettrika frukternas och de långa, men grova stamfibrernas skull. Av de senare framställdes t.ex. snören. Torkade blad kallas marhijuana och körtelsekret från blommorna kallas haschisch. Frukterna, det så kallade hampfröet, som säljs som fågelfrö tillhör en varietet med obetydligt innehåll av den aktiva substansen.

Enligt "Hampanätet" på internet kan hampa användas till det mesta; energi, papper, plast, inom hushållet, som läkemedel, i lantbruket, som byggnadsmaterial, livsmedel och textilier. Textilier tillverkade av hampfibrer är minst tre gånger mer slitstarka än bomull. De är också mjukare, varmare, svalare och mer vattenabsorberande än bomull, enligt Hampanätet. Hampatyg går att få fram i skiftande grovhet, allt från sidenliknande kvalitet till grövsta säckväv.

Det har tidigare varit helt förbjudet att odla hampa i Sverige, fram till 2003, men vissa lättnader har gjorts och enligt Svenska Dagbladet 090101 uppmanar jordbruksdepartementet i en ny rapport att odling av hampa för energiproduktion bör tillåtas.

Källor:

Hampanätet www.hampa.net

Den virtuella floran